

Joan Coromines i el nord del País Valencià¹

Germà Colón
Universität Basel / IEC

1. Joan Coromines: alguns comentaris crítics

Joan Coromines va ser un destacat lexicògraf i ningú no amaga els seus mèrits en aquesta disciplina lexicogràfica. No obstant això, també tingué les seves filies i fòbies. És ben coneguda, per exemple, l'animadversió que li despertaren Georges Straka, Walther von Wartburg o Antoni Maria Alcover, entre altres, tot i que sense les aportacions d'aquests, no hauria anat gaire lluny en les seves recerques. En el meu cas, Coromines no va deixar mai d'atacar-me amb algun sarcasme (com ara s. v. *amainar*, nota 4: "més d'un cop naufraga quan els textos nàutics no li «tiren un cap»." Val a dir que en aquest verb vaig ben acompanyat de Lluís Faraudo, Francesc A. Ugolini i Martí de Riquer, puix que "cap dels tres no coneixen els treballs sobre [...] la catalanitat bàsica d'*amainar*").

Doncs, aquesta catalanitat és tan genuïna i "bàsica" que el nostre verb resulta ésser un préstec indirecte del francès *amener*, usat a l'Atlàntic, passat al portuguès (*amainar*, cf. Machado²) i d'aquí al castellà i després al català. "La catalanitat bàsica d'*amainar*" ha perdut la seva base (cf. Colón 1997, 269-283).

Coromines sempre que pot silencia les meues aportacions o les interpreta torçant-les. No puc comprendre'n la raó. Em considerava, potser, "blavero"?

Tampoc no esmenta cap dels meus llibres,³ ni les meues edicions del *Llibre d'hores*, del *Consolat de Mar* i dels *Furs de València*. Només es refereix a algun article solt; no dic que siguin l'Evangeli, però alguna cosa hi deu haver d'aprofitable, com ja deia Plini el jove: "Dicere etiam solebat, nullum esse librum tan malum ut non aliqua parte prodesset."

Si el Sr. Coromines veia en mi un blavero, que santa Llúcia li conserve la vista... En un altre lloc (DECat IX, 380a) diu de mi que sóc "home eruditíssim [...] però arrelat a l'estranger, amb interessos més germànics o suïssos que valencians." També en tractar de *tombar* (VIII, 550b) critica una antiga alumna meua i afegeix: "Errors comprensibles de filòlegs mal informats, com ella i el seu guiador Colon, però explicables per la deplorable tendència d'aquest, a erigir una muralla xinesa entre el valencià i els altres parlars de la llengua." Siguem congruents: si els meus interessos són germànics o suïssos, per què m'hauria de preocupar pel valencià?

Deixem-ho córrer i analitzem algun terme castellanenc tractat per Coromines.

En primer lloc donaré alguns exemples del que dic. Si he mirat bé, només en el cas de *balanç* (s. v. *balança*), Coromines em dona la raó; i, amb reticències, en parlar de *segó* (VII, 750), però oblida el paral·lelisme amb l'alemany *Kleie*.

¹ Aquest treball s'adscriu al projecte FFI2013-41077-P, finançat pel Ministerio de Economía y Competitividad.

² Aquest autor, com tants altres, també creu erròniament que *amainar* prové del català.

³ Són els set següents: *Literatura catalana* (Madrid, La Muralla, 1975), *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen des Don Quijote* (1974; traducció espanyola 2005), *El léxico catalán en la Romania* (1976), *La llengua catalana en els seus textos* (1978), *Estudis de filologia catalana i romànica* (1997), *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic a les lletres catalanes* (2003) i *Problemes de la llengua a València i als seus voltants* (1987). Tampoc no té en compte les edicions dels *Furs de València* i del *Llibre del Consolat de Mar* que vaig fer en col·laboració amb el jurista Arcadi Garcia. Vegeu, no obstant això, Coromines (DECat X, 29, s. v. *lleure*), on es limita a esmentar un exemple que vam donar al volum I dels *Furs* com a mostra de la riquesa filològica que contenen.

Diguem, per exemple, el verb *atalbar*, ‘estabornir, atuir, deixar ensopit, atabalar’, i *atovar*, presumptament amb el mateix significat, del qual tractarem tot seguit. El DCVB, que reproduceix el que diu el *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana* (DCELC), fa la mateixa identificació. Coromines, pel que fa al primer, afirma: “derivat de l’àrab *tālb*, «pèrdua, ruïna»” (BDC, XXIV, 65, 287, i DCELC, I, 321).

Coromines parteix, doncs, per explicar l’etimologia d’aquest verb d’un àrab TALB; però cal dir que aquest suposat àrab no existeix, segons em van confirmar els arabistes de la Universitat de Basilea (ca. 1960). Deu ser una creació expressiva a partir d’un cop o colp. A més, *atalbar* no té res a veure amb *atovar*, com pretén Coromines (DCELC, s. v. *atalbar*), sinó que aquest *atovar* és un terme relacionat amb *tou* (del llatí TOFU).

Afegiré que *atovar* no és un hàpax legomenon del *Curial e Guelfa*, com vol Coromines, sinó que el veiem en altres texts (cf. Colón 1997, 46-51). Consta en el DCVB com a variant formal antiga: “*atovar* [...] Boca de Far, nafrat en la exella d’un colp que *l’atouaqua*, Curial, I, 45.” Insistim que aquest *atovar* no és pas un terme isolat, un hàpax. En un tractat de medicina contingut en el manuscrit de la Biblioteca Vaticana (Vat. lat. 4797) apareix diverses vegades el nostre *atovar* / *atovat*, tal com em va comunicar amablement el Dr. Josep Perarnau. Heus ací uns quants exemples: “Emplastrum per los *atouats*” (foli 154v); “Bauenda per *atouats*” (f. 171r); “Vngunt (sic) mondificatiu per *atouats* segons Guido molt preciós per njruijs” (f. 174v); “Nota letouari per *atouats* (f. 188v, també f. 195v, etc.).

No cal dir que ací Coromines no l’ha encertada de cap manera. Tampoc no l’encerta en el cas de *rosa* en el DECat a propòsit de *rosicler*: després de citar dos estudis meus per refutar-los, oblida tot el que vaig exposar en *El léxico catalán en la Romania* (1976, 240-275) a propòsit del francès *rouge clair*, que a casa nostra esdevé *rogecler*, i que més tard serà manllevat pel castellà i en farà *rosicler*.

En el cas del mot *andami*, castellà *andamio*, Coromines cita un doble text tret del *Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura* (BSCC) en el seu DECat, però passa per alt que el qui va aportar la documentació vaig ser jo (BSCC, XXXIV, 1958, 304).

En el cas de *volcà* ‘muntanya ignívoma’, el nostre etimòleg no pot deixar de citar-me, però aprofita per afirmar que no conec la sintaxi de l’àrab (què en sap ell si la conec o no?) i després de dir amb la boca petita que el meu treball al FEW, s. v. *Vulcanus*, és meritori, llança la falla que jo treballa sota la direcció de W. von Wartburg i no em guia altra finalitat que oposar-me al seu DCELC i aleshores em dedica una *Xenie* de Goethe a un lingüista (*Sprachforscher*) en què es diu que es fa anatomia del llenguatge quan ja és cos i en canvi s’escapa l’esperit i la vida. Tinc la maligna sospita que la tal *Xenie* algú la hi va engegar a ell; i, dit sia de passada, l’autor no sembla ser-ne Goethe, ans bé Schiller.⁴

A propòsit de *revolució* en el sentit polític, vaig afirmar que és en català on surt primer aquesta significació. Això Coromines s’ho calla i només diu referint-se a mi que alguns usen *commoció*, *conturbació*. L’exposició que en fa Coromines no pot ser més mesquina.

Sobre el compost *entresòl*, casualment Coromines (s. v. *sòl*) “oblida” tot el que en vaig exposar a la *Revue de Linguistique Romane* (XXVII, 1963, 101-113).

⁴ Vegeu l’original de la *Xenie* en qüestió a *Die Xenien aus Schiller’s Musealmanach für das Jahr 1797*, Danzig 1833, 125.

També oblida el que vaig explicar sobre *manvés*, on adduesc seixanta citacions d'aquest mot (sí, 60!), tot defensant l'origen de MANU VERSA o millor *MANU VERSU.⁵ Coromines resta fidel a l'origen MANIBUS, tot ignorant que el nostre *manvés* 'immediatament, tot seguit' (avui antiquat) no té res a veure amb la fórmula feudal *jurare manibus* defensada per Clovis Brunel. Però un ablatiu plural com a base de termes romànics resulta una cosa ben inaudita. Vegeu el que dic a *La llengua catalana en els seus textos* (Colón 1978b, 101-139).

"La balada de la garsa i l'esmerla", bella composició de Roís de Corella, la fa malbé el Sr. Coromines quan veu en *esmerla* un 'falcó nan' i no pas senzillament una *merla*. Em permet d'enviar el lector al meu llibre *Problemes de la llengua a València i als seus voltants* (Colón 1987, 87-102), on és aclarit el cant melòdic dels dos ocells.

Per al valencià *roder* 'fugitiu de la justícia, bandoler', Coromines es trau de la mànega un mossàrab **rotair*, quan el nostre mot, només conegut a partir del segle XIX i en novel·les de l'època, és pres del francès *rôdeur*.

L'expressió tan coneguda a Catalunya de fer cara de *pomes agres*, a València —o almenys a Castelló— el fruit és la magrana i hom parla de *mangraneta agra*, amb repercussió de la nasal. Res d'això no és al DECat de Coromines (I, 74-75; s. v. *agre*).

Examinant ara alguns dels mots que estudia el nostre etimòleg, hem de dir que els tracta isoladament, d'un en un. Ara bé, els mots viuen en famílies, i convé tenir-ho en compte. Al nostre territori castellanenc, on hi ha diverses isoglosses, hem de tenir aquesta afirmació ben present. Així, per expressar el mot francès *éclisse* ("moule à fromage") hi ha al nostre domini *fanzella-fleitera-formatgera*. El primer continua la tradició llatina de FISCELLA, que trobem en la forma paral·lela castellana *encella*. D'origen aràbic o arabitzant és la forma *fleitera* i més al nord hi ha la creació romànica del català: *formatgera*.

La pasta amb què hom fermentava el pa coneix aquestes denominacions: *rent-lleute-llevat*.

Els termes que serveixen per designar la pols dels fumerals o xemeneies són: *folli-estalzim o talzim- eixollim-sutja*.

L'instrument de ferro amb què hom grata les parets de la pastera per recollir les miquetes de pasta que hi queden enganxades és: *tallant-creixidera-creixida-arpeta-raïdora*.

Observem ara al tractament que Coromines fa de diversos mots valencians. Siga el terme *govanella* 'munyó de la mà' i constatem que passa per alt la continuació d'aquest lexema, el qual arriba fins al domini castellà, a Cuenca: *gobanilla*.

Sobre *corder* (de 'corda'), Coromines n'oblida l'existència a Castelló de la Plana, on hi ha fins i tot l'anomenat *Hort dels corders*, on tracten (o tractaven) el cànem, etc.

Per a l'altre *corder* 'anyell', Coromines recorre a aqueix mirífic mossàrab, que serveix per a tot, especialment per amagar les faltes "patriòtiques" del català i no vol que tinga res a veure amb el castellà *cordero*, a través de l'aragonès, el qual ve de CORDUS 'tardà', adjectiu que s'aplicava sobretot als anyells. En català tenim *corder* al País Valencià i al català occidental i també al Pallars.

A València els bons escriptors clàssics escriuen *anyell*, que és la denominació patrimonial des del començament del Regne, passant per Antoni Canals, sant Vicent Ferrer, Jaume Roig, Isabel de Villena, Miquel Peres, Roís de Corella i els nombrosos autors de poesia religiosa del segle XVI. L'arraconament progressiu d'*anyell* pot haver estat condicionat, a València, per l'ús d'aquest en el llenguatge piadós i afectiu. Bona prova n'és que a altres indrets del domini ha estat substituït per lexemes com ara *be o*

⁵ Vaig exposar aquesta etimologia en l'article "Occità i català, necessitat de llur estudi recíproc", publicat en francès en els *Mélanges* en honor de Madame Wathelet-Willem (1978, 43-78). Hi torno en el llibre *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra* (Colón 2003, 149-156).

xai. A València, tant als *Furs* com a les obres de sant Vicent o de Jaume Roig, apareixen les dues solucions *anyell* i *corder*, i aquest darrer es presenta així i també descaradament com a *cordero*. Per exemple, en un document del 1283 del *Llibre de la Cort de València (1283-1287)*, llegim “XII peyls de *corderos*” (p. 398, § 38).

Per acabar, remarquem, a Coromines, l'absència de valencianismes com ara *clafoll* ‘conjunt de quatre o cinc brins’ o *coralet* ‘bitxo, vitet’, tan corrent per terres de Castelló. També se li escapa el mot *baladí*, que apareix en el sintagma *gingebre baladí*, tant amb vesta llatina com romanç (vegeu el que en dic al meu llibre *De Ramon Llull al diccionari de Fabra*, Colón 2003, 256-257).

Una altra absència és la següent: al costat de *naís* ‘animal nat de fa poc’ (s. v. *nèixer*) cal esmentar el castellanenc del segle XV *nadim*, que ja surt al *Llibre de Ordinacions de la vila de Castelló* (ed. L. Revest 1957, 232); prové d'un ètim NATUS + el sufix -IMEN, segons les formes corresponents a col·lectius animals com ara *porquim*, *pardalim* o *bovim*. Avui és una formació molt viva a les Balears. Vegeu sobre aquest sufix en català Moll (§ 403, 284) i Fabra (1956, § 138, 117 i § 144, 128). Així, doncs, el nostre *nadim* també és un col·lectiu amb el sentit de ‘cria d'un animal’, i representa l'exemple més antic d'aquesta formació en *-im* (cf. ZRPh 1960, 289).

A propòsit del valencià *boixart* ‘post o taulell de fusta on s'indica un ordre de successió’ i per sinècdoque ‘tanda, ordre de successió’, deixem de banda tot això de brut, de color negrot, com vol Coromines, i vinguem al que és documentat i que vaig publicar en l'article “El mot *boixart*, antigalla jurídica i eclesiàstica” (Colón 1998). El terme surt al text de 1528 del fur IX-XIX-15, al capítol quart, del qual hi ha diverses mencions en documentació de les terres valencianes (un xic menys a les Illes). És un mot jurídic i religiós, i apareix als *Evangelis del Palau* d'origen valencià i del segle XIV, en un passatge corresponent a sant Lluç (I, 63), on *boixart* és la traducció del llatí PUGILLAREM ‘taulellets per escriure-hi’. Des del segle XVIII a la catedral de València existeix la denominació *bojarte*, catalanisme procedent de *boixart*, que designa una espècie de quadre o taulell de fusta on es consignen els noms dels canonges residents, però ningú d'aquests coneix el mot *boixart* (a Segorb també existeix el taulell, però allà desconeixen el nom). La proposta que jo faria, sense considerar-la definitiva, és partir de *boix*. Primerament, refusem la proposada per Coromines (francès dialectal *bouchard*) i, com hem dit, és lògic pensar en *boix* (del llatí BUXUS) i d'ací un mot format amb el sufix *-art*. Però la dificultat es presenta quan veiem que el taulell no ha estat fet d'aquesta fusta, o almenys el conservat a la catedral de Segorb és de nouer. Caldrà, doncs, continuar estudiant aquest cas.

2. Mots del nord del País Valencià absents dels diccionaris de Coromines

Vet ací ara uns quants termes valencians, sobretot de les terres castellanenques, els quals no han estat tractats per Coromines o ho han estat només parcialment i que caldria completar. Tots han estat recollits personalment per mi (Colón 2015).

abresquillat: rude, difícil (general en castellanenc); aquest adjectiu s'aplica al geni i caràcter de les persones.

acorar-se: és dit de l'arròs de la paella quan ja és cuit i se'l deixa reposar una estoneta abans d'escudellar (Castelló de la Plana).

andana: espai d'un camp que queda sense llaurar per tal que per allà puga girar l'aladre (Castelló de la Plana); vegeu ací, s. v. *girador*.

arer: sedàs gran que s'usa per passar el blat o els llegums secs (Artana, Vilafamés, Aín). Hom distingeix entre *arer* i *criba*, que és més petita. A Castelló de la Plana se'n diu *colador*.

argadell: rèmigues de vímet que serveix per transportar cànters per les bèsties de càrrega (Sant Mateu); a Castelló de la Plana, Vilafamés, Artana i Borriol se'n diu *arguinell*.

armelat: bonic, preciós (Vilafamés); “el sinyoret tenia un matxo *armelat*.”

arreata:*⁶ corda amb la qual es lliguen i asseguren les gavelles d'herba en el carro (terme general en castellanenc, usat generalment en plural: *les arreates*).

arribaçar: cavar per primera vegada un terreny per fer-lo cultivable (Morella). També se'n diu en castellanenc *trancavar*, *rerompre* o *rompissar*.

ascla: tros de llenya prou gran tallada i separada del tronc (general en castellanenc).

assagador: dreuera (Forcall), castellà *atajo*.

assebo:* sèu; castellanisme general a tot el domini castellanenc. Vegeu castellà *sebo*.

bajocó: espècie de fesol de forma aplanada que es posa a la paella valenciana. Vegeu *caric*.

bormejar:* saltar, saltironar (Vilafamés, la Barona); “Quan u està cansat no bormege” (Vilafamés).

borronar: fructificar, donar fruit (Artana); “eixe abre ja *borrona*.”

bòtima: bauxa, tabola (Vilafamés). S'hi usa en l'expressió “anar de *bòtima*.”

bresquilla del rollet ‘*prunus persica*’, que és sinònim de l'actual *paraguayo*: ni aquest ni bresquilles del rollet hi han estat recollits. *Paraguayo* tampoc no és esmentat en el diccionari castellà del mateix Coromines.

bromir: al Forcall és produir un soroll (un vehicle) a causa de la seua velocitat. Per exemple “El cotxe ha passat *bromint*.”

bolutxa: intermitències de pluja molt violenta (Maestrat). Usat generalment en plural *bolutxades*.

brull: substància comestible que s'obté afegint al serigot un poc de llet i bullint després la mescla (Castelló de la Plana, Vila-real, Artana, Borriol). A Castelló se sent o se sentia pels carrers el crit de “Dones, brull!”.

caburró:* ensopegada (Alcalà de Xivert).

capull: conjunt de grans de blat fallat que només conserven la pell, després de batre (Forcall).

⁶ L'asterisc indica que el mot no es troba tampoc en el DCVB.

carar: ruixar la cara superior dels pastissos o coques amb un sucre molt fi, que es diu *sucre de carar* (Castelló de la Plana).

caratussa: maganya, carícia, afalac (Maestrat).

carcau: posella en la qual es col·loquen els cànters d'aigua (Artana, Betxí, Vila-real, Aín).

caric:* fesolets, mongets (mot general del castellanenc). Els *carics* formen amb els *bajocons* (cf. *bajocó*) un ingredient important de la paella valenciana.

celicrossi:* varietat de cogombre molt llarg i que es cria en terres de secà (Castelló de la Plana, Vilafamés, la Barona). Vegeu Coromines (DECat II, 66, s. v. *celiandre*).

cimal: rama d'un arbre. En la localitat de Sant Mateu es distingeix entre *tronc*, *cimal* i *branca* (rama molt prima). Vegeu Colomina (2017, 138).

clafoll: conjunt de quatre o cinc brins d'una planta (Castelló de la Plana, Borriol, Artana, Betxí).

clotxa: bassal menut originat per la pluja; quan és més gran, és un *toll* (Artana).

còll: munt de volva que es forma a l'era en ventar el blat (Maestrat).

complit: educat; per exemple, en l'expressió “vostè és més complit que un porcell de set setmanes” (Maestrat).

corvatxo:* posella que hi ha al menjador de certes cases i que serveix per deixar-hi els objectes que es vol tenir més a mà (Artana).

crep:* capa d'arròs més dura que es forma sobre la paella valenciana, si aquesta es cobreix amb una llauna a la qual s'han posat unes brases. Terme recollit a Morella, Forcall i Vilafranca.

crivassa: penelló, prunyó (Vilafamés).

desnavir: esbargir (Artana). A la Plana de Castelló es diu *esbargir*, com en català central, i al Maestrat *espargir*.

enemic (de l'ungla): en el sentit de ‘padastre’. No és recollit per Coromines, s. v. *amar*.

engarrofar-se: ‘ennuegar-se’; “no menges tant de pa a soles que t'engarrofaràs” (Castelló de la Plana). Es diu únicament quan l'efecte és degut al menjar.

espargir: esbargir (Morella, Forcall); vegeu ací s. v. *desnavir*.

estatger: propietari que en llogar una casa es reserva una habitació per al seu ús personal (Benassal, Morella).

feltre: colleró que porten els bous per a llaurar amb l'aladre (Maestrat).

furga: cuc de terra (Castelló de la Plana, Borriol, Vilafamés, Artana).

gargot: ‘doll’ (Morella); “l'aigua eixia a gargots de l'ullal.”

garranxeral:* camp poc propici per al conreu (Forcall).

garranxo: estella, ascla (Les Useres).

garsat: tort, corbat (usual a tot el castellonenc); “hem entreguardat pels entreguards per vore si la fusta està recta o garsada.”

garxo: guenyo, guerxo (Castelló, Borriol).

gatifells: atuells, recipients emprats en l’elaboració del vi (Castelló de la Plana, Artana, Vilafamés). També se’n diu *aïna*.

girador: espai d’un camp que queda sense llaurar per tal que per allà puga girar l’aladre (Vilafamés, les Useres, la Barona); a Castelló en diuen *andana*.

giratòria:* classe d’aladre que remou la terra d’un costat i de l’altre (terme general en el castellonenc).

gonia:* impaciència, pressa: “queda’t una miqueta ací, no tingues gonia” (Castelló de la Plana).

granet: prou gran; “El verderol és un pardal granet” (la Barona, Maestrat).

granot: cap-gròs (castellà *renacuajo*) (Sant Mateu).

grasada: espècie de puig petit que tenen les cases en els pobles de carrers abruptes (terme general en el castellonenc).

grella: safà o gibrella per a sagnar els animals (Morella, Forcall).

llaca: nata que es forma en el moment en què va a bullir la llet (Borriol).

llambrenc: que té poca panxa, siga animal o persona; “es un cavall llambrenc” (Betxí).

llastra: faixa de terreny d’un bancal que és més alta que la resta i per això no es rega (Albocàsser).

padastre (de l’ungla): vegeu ací s. v. *enemic*.

paraguaio: vegeu ací *bresquilla del rollet*.

peany: és dit del sòl de la muntanya i s’usa solament en l’expressió *tindre bon o mal peany* (Morella, Forcall, Vilafranca).

regall: depressió entre dues muntanyes (Betxí). Es un sinònim de *foia*.

remorar: ‘renyar’ (Forcall, Sant Mateu); “Ton pare te remorà”, sentit a Sant Mateu.

renàs:* branca d’un arbre que ha quedat sense podar (Artana, Betxí, Vila-real).

robinera:* lloc del riu o barranc d’on s’extrau arena per a la construcció (Benassal).

rutxe: en l’expressió *anar a rutxe* (Vilafamés); “l’herba va a rutxe”, és a dir, es mor.

seguera: avidesa, interès, entusiasme (Castelló de la Plana, Vila-real, Artana);

“sempre té *seguera* d’anar a casa” (Castelló), “treballa amb molta *seguera*” (Artana).

segueros: àvid (Castelló, Vila-real, Artana). Vegeu ací s. v. *seguera*.

sell, queixal del ---: queixal del seny (Vilafamés, Sant Mateu).

serpell:* objecte consistent en una taula rodona i unes cordes que el sostenen penjat al sostre i que serveix o servia perquè el pa s’assequés i així menjar-ne menys (Artana).

taixó: ‘porc senglar’ (Borriol). En altres indrets del castellanenc se’n diu *porc feréstec* (castellà *jabalí*).

tamborollós:* robust, revingut (Morella, Forcall, Vilafranca).

tanyar: ‘golfa’ (castellà *desván*) (Vilafamés, Les Useres). Vegeu els sinònims *cambra, perxe, falsa* i *angorfa*, tots els quals viuen per terres del castellanenc.

tarràs: ‘orinal, gibrelleta’ (Benassal).

tastanara:* ‘tavella’ (Les Useres). El mot s’aplica sobretot a la tavella dels cigrons.

tavina:* és un sinònim del mot anterior (*tastanara*) i s’usa només a Artana.

tisell:* sostre del darrer pis d’un edifici (Vilafamés, les Useres, Castelló de la Plana, Artana, Borriol).

topetia: ‘antipatia, contra’ (Benassal, Vilafranca). Cf. “sempre que parlen, Pere li fa topetia” (sentit per mi a Benassal); és a dir, el contradiu, li duu la contrària.

trevesa-parets:* ocell molt menudet, el nom català o castellà del qual m’és desconegut (Vilafamés).

tumba: esquella molt gran que porten el primer i el darrer animal d’una rabera (Benassal).

varal: cada un dels dos costats del carro (Vilafamés, Lluçena, la Barona).

ventrejar:* brotar l’espiga del blat (Borriol). També se’n diu *ventrellar* a Castelló, Betxí i Artana.

verdanc: conjunt de rames podades de la part superior d’un arbre; una volta seques se’n diuen *remulla* (Les Useres).

verdoleta:* cardina, cadenera (Aín).

xisno:* ferida al cap i de la qual surt sang (Artana, Aín). Vegeu ací *xirràs*.

xirràs: ferida al cap de la qual surt sang (les Useres). Si no hi ha sang, és un *torondo* (també a les Useres); a la resta del castellanenc es diu *trenc*.

3. Conclusió

En conclusió, admirem el treball formidable i ímprobe dut a terme pel Sr. Joan Coromines, no tan omniscient com s’ho creia ell mateix, però, tanmateix, benvingut

sia.⁷ Agraïm-l'hi. Només hauríem desitjat que al costat d'un autor ple de ciència (més o menys segura, com hem vist) hi hagués l'home amb empatia i una mica d'humanitat i no pas una persona inflexible que és capaç de negar l'evidència per mantenir la seua opinió.

⁷ Vegeu la caracterització que en fa Massot (2017, 141-142). El mateix diu Baldinger (1998: 141), de manera encara més acerba.

Obres citades

- Alcover, Antoni Ma. & Francesc de Borja Moll. *Diccionari català-valencià-balear*. Palma: Editorial Moll, 1926-1962. 10 vols. [DCVB]
- Baldinger, Kurt. “Los dos nuevos diccionarios de Corominas para el español y el catalán (DECH y DECAT). Reflexiones críticas.” A *Estudios de lingüística y filología españolas. Homenaje a Germán Colón*. Madrid: Gredos, 1998. 85-113.
- Colomina, Jordi. *El sufix -al/-ar amb valor col·lectiu, abundancial i augmentatiu*. Alacant: Universitat d’Alacant, 2017.
- Colón Domènech, Germà. “Reseña del *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana. Estudio preliminar, edición, notas y glosario de Luis Revest y Corzo*. Sociedad Castellonense de Cultura (1957).” *Zeitschrift für romanische Philologie* 76 (1960): 285-291.
- . “Un hispanismo afortunado: francés ‘entresol’.” *Revue de Linguistique Romane* 27 (1963): 101-113.
- . *Die ersten romanischen und germanischen Übersetzungen des Don Quijote*. Bern: Francke, 1974 (traducció espanyola 2005).
- . *Literatura catalana*. Madrid: La Muralla, 1975.
- . *El léxico catalán en la Romania*. Madrid: Gredos, 1976.
- . “Occitan et catalan: nécessité d’une étude réciproque. A propos de l’ancien provençal ‘marves’, catalan ‘manvés’.” *Mélanges de Philologie et de Littératures romanes offerts à Jeanne Wathelet-Willem*. Cahiers de L’A.R.U. (1978a): 43-78. [Traduït al català: “Occità i català, necessitat de llur estudi recíproc.” *La llengua catalana en els seus textos*. Curial: Barcelona, 1978. vol. I, 101-139].
- . *La llengua catalana en els seus textos*. Curial: Barcelona, 1978b. 2 vols.
- . *Llibre del Consolat de Mar*. En col·laboració amb Arcadi Garcia i la Secció Catalana de la Universitat de Basilea. Barcelona: Fundació Vives Casajuana i Fundació Noguera, 1981-1987. 4 vols.
- . *Problemes de la llengua a València i als seus voltants*. València: Universitat de València, 1987.
- . *Estudis de filologia catalana i romànica*. València/Barcelona: Publicacions de la Universitat de València/Publicacions de l’Abadia de Montserrat, 1997.
- . “El mot *boixart*, antigalla jurídica i eclesiàstica.” En *Estudis Històrics i documents dels Arxius de Protocols*. Barcelona: Col·legi de Notaris de Catalunya, 1998. 77-86. [Reeditat a *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic a les lletres catalanes*. Barcelona: Curial, 2003. 331-338].
- . *De Ramon Llull al Diccionari de Fabra. Acostament lingüístic a les lletres catalanes*. Barcelona: Curial, 2003.
- . *Lèxic castellonenc*. Castelló de la Plana: Ajuntament de Castelló de la Plana, 2015.
- Colón Domènech, Germà & Arcadi Garcia eds. *Furs de València*. Barcelona: Editorial Barcino (Els Nostres Clàssics), 1970-1999. 8 vols.
- Coromines, Joan. *Diccionario crítico etimológico de la lengua castellana*. Madrid/Berna: Gredos/Francke, 1954-1957. [DCELC]
- Corominas, Joan & José A. Pascual. *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*. Madrid: Gredos, 1980-1991. [DECH]
- Coromines, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona: Curial, 1980-2001. [DECat]
- . *Onomasticon Cataloniae*. Barcelona: Curial edicions catalanes/La Caixa, 1989-1997.
- Fabra, Pompeu. *Gramàtica catalana*. Barcelona: Teide, 1956.
- Machado, José Pedro. *Dicionário etimológico da língua portuguesa*. Lisboa:

Confluència, 1967.

Massot i Muntaner, Josep. *De València i Mallorca*. València: Universitat de València, 2017.

Moll, Francesc de B. *Gramàtica històrica catalana*. Madrid: Gredos, 1952.

Revest, Lluís. *Libre de Ordinacions de la vila de Castelló de la Plana*. Castellón: Sociedad Castellonense de Cultura, 1957.

Wartburg, Walter von. *Französisches Etymologisches Wörterbuch*. Bonn, Basel, 1928-ss.